

*Кенжебаев Д.О., Танаева Н.Ш.*ПАРАЛИНГВИСТИКАЛЫК КАРАЖАТТАРЫНЫН
ГРАФИКАДАГЫ КОЛДОНУЛУШУ*Кенжебаев Д.О., Танаева Н.Ш.*ПРИМЕНЕНИЕ ПАРАЛИНГВИСТИЧЕСКИХ
СРЕДСТВ В ГРАФИКЕ*D. Kenzhebaev, N. Tanaeva*

THE USAGE OF PARALINGUISTIC MEANS IN GRAPHICS

УДК: 378.147.811.

Соңку маалда паралингвистиканын алкагына кирүүчү илимий багыттар жаатында окумуштуулардын арасында бирдиктүү пикирдин жок экендиги белгилүү болуп саналат. Ошону менен катар прикладдык паралингвистиканын курамындагы паралингвистикалык каражаттарга салттуу түрдө киргизилип жүргөн Фонация, Кинесика жана башка илимий тармактарда изилдөөгө алынуучу вербалдык эмес каражаттардан тышкары слайддарды, үн коштоолорду, анимацияларды, фотосүрөттөрдү, видеотексттерди, таблицаларды, формулаларды, параграфемиканын элементтерин паралингвистикалык каражаттарга киргизүү же киргизбөө туурасындагы маселе боюнча изилдөөчүлөр арасындагы бирдиктүү пикир жок. Демек, жогоруда саналып өткөн бардык жагдайлар макалабыздын темасынын актуалдуулугун айгинелейт. Бүгүнкү күндө паралингвистикалык каражаттарга карата көпчүлүк адабияттарда вербалдык эмес коммуникациянын каражаттары деген да аталыш колдонулуп жүрөт. Ошол себептен макалабыздын темасынын алкагында негиздөөчү маселе катары вербалдык эмес коммуникацияны паралингвистикалык компоненттер түшүнүктөрүнүн айырмалоону зарыл деген ойдобуз. Макаланы анализдөө процессинде көпчүлүк окумуштуулардын маалыматына таянак, вербалдык эмес коммуникация масштабы, кенен түшүнүк катары паралингвистикалык компоненттерди, же айрым адабияттарда айтылгандай, паралингвистикалык каражаттарды өз кучагына камтышы жөнүндө баяндалат. Жыйынтыктап айтканда вербалдык эмес коммуникациянын компоненттери баарлашуу учурунда вербалдык каражаттарсыз деле колдонулушу ыктымал, ал эми паралингвистикалык каражаттар вербалдык, б.а., тилдик каражаттар аркылуу туюндурулган маалыматты коштоп, ар кандай кошуучу маанилерди киргизүү менен аны толуктоо, кайталоо, бышыктоо, бөтөнчөлөп көрсөтүү өңдүү ж.б. кызматтарды аткарышынын айтууса болот.

Негизги сөздөр: вербалдык эмес коммуникация, паралингвистикалык каражаттар, Фонация, Кинесика, параграфемика, супраграфемика, топографемика.

Как известно, нет общего единого мнения среди учёных относительно научных направлений в области паралингвистики. Наряду с такими невербальными средствами выражения исследуемых Фонацией, Кинесикой, а также рядом других научных дисциплин традиционно соотносящихся с паралингвистическими средствами в области прикладной паралингвистики, имеются сообщения в виде слайдов, дополнительные аудио-сообщения, анимационные сообщения, фотографии, видеотексты, таблицы, формулы, параграфемные элементы в отношении которых также отсутствует единого мнения среди учёных по поводу причисления их к числу паралингвистических средств выражения. Следовательно, актуальность

данной темы определяется всеми вышесказанными положениями. На сегодняшний день понятие невербальные средства коммуникации используется во многих литературах в отношении паралингвистических средств выражения. Поэтому в рамках нашей темы мы сочли необходимым принять решение о постановлении проблемы для разграничения этих двух понятий и ограничения понятия паралингвистические средства выражения от невербальной коммуникации. В ходе анализа статьи, согласно исследованиям многих учёных невербальная коммуникация, в качестве масштабного и широкого понятия, включает в себя паралингвистические компоненты или средства выражения. Подитоживая, отметим, что компоненты невербальной коммуникации могут применяться в общении без вербальных средств выражений, в то время как паралингвистические средства сопровождают, дополняют, подтверждают информацию выраженную посредством вербальных или языковых средств выражения.

Ключевые слова: невербальная коммуникация, паралингвистические средства выражения, Фонация, Кинесика, параграфемика, супраграфемика, топографемика

It is known that general coherent point of view has been absent among scholars concerning scientific aspects in the paralinguistics spheres. Besides such non-verbal expression means being researched by Phonation, Kinesics and other disciplines traditionally concerning to paralinguistic means in the sphere of applied paralinguistics, there have been slide messages, facultative audio messages, animations, photographs, videotexts, charts, formulas, paragraphemic elements in regards of which a common coherent view point regarding the question whether including them to the paralinguistic means or not has also been absent among scientists. The chosen theme actuality is defined by the abovesaid situations. Therefore, the notion of non-verbal communication means is being used in concern of paralinguistic expression means according to the most literatures. Because of that we have decided to set the problem about delimitation of these two notions, i.d. about differentiating the notion of paralinguistic expression means from non-verbal communication. During the article analysis, the notion of paralinguistic expression means has been a part of the non-verbal communication standing for the wide scope concept. Concluding, it is worth of saying that non-verbal communication components can be used during a conversation without verbal expression means in comparison with paralinguistic means which accompany, supply, confirm the information explicated by verbal and language expression means.

Key words: non-verbal communication, paralinguistic expression means, Phonation, Kinesics, paragraphemics, supragraphemics, topographemics.

Байланыш-катыш жана коммуникация жаатында окумуштуу В.А. Маслов адамдын адам менен өз

ара байланыш-катышына болгон умтулдуу аракеттерин адамзатынын жашоосунун ажырагыз бөлүгү жана ошондой эле табигый кубулуш катары дагы каралышы катары маалымдайт. Окумуштуунун айтуусу боюнча мындай байланыш-катыш өндүү зарылчылыгынын же муктаждыгынын адамзатынын аң-сезиминде жаралбаштыгы же пайда болбоосу ошол адамдын патологиясынан кабар берерин билдирет. Демек, адам коомунун жашоо кечирешинин сап башындагы шарттарынын бири катары коом мүчөлөрүнүн өз ара карым-катыш, байланышка кирүү мүмкүнчүлүгү эсептелери белгилүү. Коммуникация тилдик каражаттар менен катар адамдын коммуникативдик эмес жүрүм-турумуна мүнөздүү компоненттерди өз кучагына алат. Демек, мындай шарт коммуникацияны вербалдык жана вербалдык эмес түрлөргө ажыратып кароону шарттайт. Вербалдык коммуникация адамдар ортосундагы баарлашуунун, сүйлөшүүнүн негизги каражаты катары эсептелээри эч кандай талаш жаратпайт. Тил каражаттарынын жардамы аркасында ишке ашырылган коммуникациянын оозеки жана жазма формалары бар. Ал эми вербалдык эмес коммуникацияда вербалдык каражаттар (тилдик жана кептик) колдонулбайт. Башкача айтканда, бул – тилдик каражаттар катышпаган коммуникация.

Макалабыздын темасынын алкагында негизги маселе катары вербалдык эмес коммуникацияны паралингвистикалык компоненттер түшүнүктөрүнүн айырмалоону зарыл деген ойдобуз. Сөз болуп жаткан паралингвистикалык каражаттарга карата көпчүлүк адабияттарда вербалдык эмес коммуникациянын каражаттары деген да аталыш колдонулуп жүрөт. Тагыраак айтканда, аталган эки термин, аталыш бир эле түшүнүктү билдирген аталыштар, синоним терминдер катары пайдаланылат. Андыктан бул эки түшүнүктүн чегин ажыратып алуу зарылчылыгын жаратат.

Алгач тактап айтуучу маселелерибиздин бири бул – коммуникациянын вербалдык компонентинин же вербалдык эмес компонентинин кайсынысы алгач пайда болгондугуна байланыштуу айрым теориялык маселелерге кайрылдык. Анда логика вербалдык эмес коммуникациянын алгач пайда болгондугу туурасында бүтүмгө келүүгө түртөөрү туурасында көз караштар иликтенди. Бирок айрым окумуштуулар, маселен, М.Томаселло эгерде ымдоо-жаңсоолор алгач пайда болсо, анда алар тилдик каражаттар менен коштолбой, өз алдынча кызмат аткаруу мүмкүнчүлүгүнө ээ болмок деген ойду айткан. Андыктан коммуникациянын вербалдык эмес компонентине же вербалдык компонентине өзгөчө басым жасоо менен, алардын бирин экинчисине каршы коюу бир жактуу ойлорго, бүтүмдөргө алып келеээрине да токтолуп өттүк. Болгону вербалдык коммуникацияга бүгүнкү

күндө негизги роль таандык экендиги, ал эми вербалдык эмес компоненттер аны толуктап, кеңейтип, тактап, кайталап, бөлүп көрсөтүп кээде алмаштырып кеп агымында колдонула тургандыгын жогоруда вербалдык тексттерден алынган үзүндүлөр аркылуу иллюстрациялап көрсөтүүгө болот.

М.Томаселлонун пикиринде, бардык ымдоо-жаңсоолор, негизинен, төмөндөгү эки базалык типтерге негизделет:

1) реципиентке тигил же бул нерсени көрсөтүү үчүн колдонулган ымдоо-жаңсоолор;

2) реципиентке кыймыл-аракетти, предметти же мамилени туюндуруу үчүн колдонулган ымдоо-жаңсоолор.

Окумуштуу реципиенттин вербалдык эмес коммуникацияны түшүнүүсү эки факторго көз каранды экендигин айтат:

1. Коммуникация ишке ашып жаткан кырдаалдын контексти (адамдардын ортосундагы мамилелер жана социалдык мүнөздөгү ар кандай өз ара аракетке кирүүгө байланыштуу кырдаалдар);

2. Коммуникацияга кириптер болгон эки тарапка бирдей, орток билим (курчап турган дүйнө жана андагы адамдардын жүрүм-туруму туурасында коммуниканттардын экөө тең бирдей денгээлде маалыматка ээ болуусу).

Демек, окумуштуу белгилегендей, мындан вербалдык эмес коммуникациянын каражаттарынын натыйжалуу кызмат аткаруусу контекст менен коммуниканттардын орток билимге ээ болуусуна көз каранды экендиги туурасында бүтүмгө келебиз. Анткени саналып өткөн факторлорсуз ымдоо-жаңсоо белгилери реципиент тарабынан туура эмес же кабылданышы ыктымал. Окумуштуу Г.Е.Крейдлин ымдоо-жаңсоо белгилеринин бир тилден экинчи бир тилге которуу мезгилинде жана аны чечмелөө учурунда кетирилген каталыктардын үч негизги себебин баса көрсөтөт: Алар: (1) туура эмес, же ката чечмелөө, (2) толук эмес чечмелөө жана (3) өз маанисинен ашыкча чечмелөө. Г.Е. Крейдлиндин мындай топторго бөлүштүрүүсү ымдоо-жаңсоо белгилеринин өз алдынча турган, аны аткарган адам менен байланышы жок көрүнүш катары карагандай таасир калтырат. Ымдоо-жаңсоо менен аны колдонгон адамдын улуту, тили, билими, физиологиялык жана психологиялык өзгөчөлүктөрү тыгыз карым-катышта каралат. Демек, сүйлөшүү жагдайында колдонулган ымдоо-жаңсоо, тулку-бойдун ал-абалы сыяктуу белгилерди өз алдынча белги катары эмес, аны колдонгон адамдын жашаган коому, кырдаалы, улуту, жынысы ж.б. өзгөчөлүктөрү менен биргеликте кароо, иликтөө зарыл [4, 592-б.].

Ымдоо-жаңсоо белгилеринин оозеки сүйлөшүүдө колдонулушун чечмелөөдө төмөнкү жагдай-шарттар, өзгөчөлүктөр эске алынууга тийиш.

1. Текст тутумуна /контекстке/ карата.

2. Ымдоо-жаңсоолордун аткарылыш ылдамдыгына.

3. Физиологиялык дене-кыймылдан ымдоо-жаңсоону айырмалоо жагдайына.

4. Ымдоо-жаңсоону аткарган адамдын психологиялык өзгөчөлүгүнө.

5. Улуттук өзгөчөлүгүнө.

6. Биофизиологиялык өзгөчөлүгүнө.

Ымдоо-жаңсоо белгилеринин маани-маңызын туура түшүнүп кабыл алууда кетирилген каталыктарга жана аны чечмелөө жагдайында эске алынуучу жогорудагы эрежелердин ар бирине кыскача түшүнүк бере кетүү орундуу [2, 188-б.].

Саналып өткөн жагдайлардын ишке кириши вербалдык эмес коммуникацияны ошондой эле паралингвистикалык компоненттер түшүнүктөрүнүн маңызын тактап алуу зарылчылыгын жаратат.

Ал эми окумуштуу Ю.Е. Прохоров өзүнүн изилдөөлөрүндө коммуникативдик жүрүм турум түшүнүгүнүн вербалдык жана вербалдык эмес өңүттөрүнө басым жасоо менен инсандын вербалдык жана аны коштогон вербалдык эмес жүрүм-турумун баарлашуу процессинде тигил же бул социумдун сүйлөшүү номалары менен салттары аркылуу жөнгө салынган жүрүм-туруму катары аныктаган [9, 164-б.]. Ошондой эле жогоруда аты аталган окумуштуу Стернин өзүнүн соңку эмгектеринде коммуникативдик жүрүм-турум түшүнүгүнө карата «Баарлашуу процессинде лингвомаданий коомчулуктун (элдин, социалдык топтун) же жеке инсандын ошол социумдун сүйлөшүү нормалары жана салттары аркылуу жөнгө салынган жүрүм-туруму (вербалдык жана аны коштогон вербалдык эмес жүрүм-туруму)» деген аныктама берген [12, 162-б.].

Демек, жогоруда айтылып кеткен маалыматка таянсак, жана ошондой эле окумуштуу Г.В. Колшанскийдин пикири боюнча, вербалдык эмес коммуникация масштабдуу, кенен түшүнүк катары паралингвистикалык компоненттерди, же айрым адабияттарда айтылгандай, паралингвистикалык каражаттарды өз кучагына камтыйт. Мындан тышкары вербалдык эмес коммуникациянын компоненттери баарлашуу учурунда вербалдык каражаттарсыз деле колдонулушу ыктымал, ал эми паралингвистикалык каражаттар вербалдык, б.а., тилдик каражаттар аркылуу туюндурулган маалыматты коштоп, жогоруда сөз болгондой, тилдик каражаттар аркылуу берилген маалыматка ар кандай кошумча маанилерди киргизүү менен аны толуктоо, кайталоо, бышыктоо, бөтөнчөлөп көрсөтүү өңдүү ж.б. кызматтарды аткарат [5, 80-б.].

«Паралингвистика» термининин өзү тил илимине ким тарабынан жана качан киргизилгени боюнча так маалымат жок. Бул маселе боюнча окумуштуулар тарабынан ар кандай пикирлер айтылат. Маселен, окумуштуу М.Кей паралингвистика термини алгач 1954-жылы Уэлмерс аттуу окумуштуу тарабынан колдонулгандыгын белгилесе, Трейджердин пикиринде, аталган терминди тил илимине би-ринчи ирет А.Уилл аттуу окумуштуу киргизгендигин айтат. Трейджер паралингвистика деген термин 1952-жылдан тартып АКШда тилдин маселелери боюнча өткөн семинарлар менен дискуссияларда колдонула баштагандыгын да кошумчалайт [14, 161-б.]. Мындан тышкары Трейджер алгачкылардан болуп оозеки кепти коштогон тилдик эмес үн угумдарына байланыштуу кубулуштарды паралингвистикалык кубулуштардын катарына киргизүүнү сунуштаган. Натыйжада паралингвистика түшүнүгүнүн алкагына кеңейип, ага кинетикалык кубулуштардын жана семантикалык мүнөздөгү факторлордун бүтүндөй катары киргизилген. Ал эми Г.В. Колшанскийдин пикиринде, тил илими жаатында жүргүзүлгөн изилдөөлөргө оозеки кепти коштогон факторлордун баарын киргизүү сунушу 1967-жылы арык көргөн «Прага кружогунун тезистеринде» айтылган. Кандай болгон күндө дагы «паралингвистика» термини бүгүнкү күндө тил илиминде биротоло турукташып, активдүү колдонулуу менен, өзүнүн изилдөө объектиси менен предмети так аныкталган илимий тармакка айлангандыгы талаш туудурбайт. Албетте, алгачкы мезгилдерде сөз болуп жаткан терминдин чеги аныкталбай, паралингвистика термини тилдик эмес баарлашуунун бардык түрүнө карата колдонулуп келген. Бирок азыркы учурда паралингвистикалык аспект тилдик каражаттар аркылуу туюндурулган маалыматтын контекстинде гана каралуу менен, басымдуу көпчүлүк учурда вербалдык эмес коммуникация түшүнүгүнө синоним түшүнүк катары колдонулуп да жүрөт.

Маалымат туюндуруучу кызмат аткарган тилдик эмес кубулуштар жана системалар психологдор, филологдор, антропологдор тарабынан изилденип, алгач паралингвистиканын алкагына:

- кинесиканын бардык түрлөрү (жесттерден тартып пантомимага чейин);
- фонациянын бардык түрлөрү (сүйлөөдөн тартып вокалдык искусствого чейин);
- кырдаалдык контексттин фонундагы баарлашуунун бардык түрлөрү (диалогдон тартып интервьюларга чейин) киргизилген.

Вербалдык эмес компоненттер өзүнүн физикалык, функционалдык табияты карай үч топко бөлүнүп каралып жүрөт:

- а) фонациялык;
- б) мимика-жесттик жана пантомимикалык;

в) аралаш (фонациялык, мимика-жесттик жана пантомимикалык компоненттердин аралаш колдонулушу).

Маселен, фонация түшүнүгү тил илиминде ар кандайча аныкталып жүрөт. Окумуштуу И.Н. Горелов фонацияга карата төмөндөгүдөй оюн билдирген «В лингвистике под фонацией понимается звукообразование, совместная работа всех органов во время производства звуков речи, само звучание речи, а также качество звука речи» деген аныктама берген [3, 104-б.]. Демек, адам сүйлөп жатканда анын психофизикалык абалы субъекттин артикуляциясы жана үн угуму аркылуу билиниши ыктымал. Ушул жагынан алганда, фонация эки жактуу каралышы шарт: адамдын кебинин индивидуалдуу касиеттери (үндүн кырааты, дикция) жана фонематикалык, б.а., тилдик өзгөчөлүктөрү. Дааналап айтканда, адамдын үнүн физикалык касиет-өзгөчөлүктөрү ал жөнүндө белгилүү бир жыйынтыктарды чыгарууга негиз болорун таанууга болбойт. Бирок субъектинин үнүнүн физикалык бөтөнчөлүктөрүн паралингвистикалык каражат катары кароого болбойт деген ойдобуз. Анткени адамга табияттан берилген үн кырааты же дикция ал сүйлөп жатканда тилдик эмес маалыматты туюндуруу касиетине ээ боло алышы же албашы кептик кырдаалга жана айтылып жактан маалыматтын мүнөзүнө байланыштуу аныкталат. Адамдын үнүнүн физикалык же акустика-артикуляциялык өзгөчөлүктөрү ал туурасында белгилүү бир жыйынтыктарды чыгарууга негиз болгону менен, ал айтып жаткан вербалдык маалыматка тилдик эмес компонент катары кошумча маалымат туюндура албашы да мүмкүн.

Д.И. Рамишвили фонацияны эмоциялык жана имитациялоочу деп экиге бөлүп кароону сунуштайт [10, 160-б.].

Демек паралингвистиканын алкагына кирүүчү илимий багыттар жаатында жана ошону мене бирге илимий адабияттарда паралингвистикалык каражаттардын аткарган кызматтарын классификациялоо боюнча окумуштуулардын арасында бирдиктүү пикирдин жок экендиги талашсыз.

Жыйынтыктап айтканда «вербалдык эмес коммуникация» жана «паралингвистика» түшүнүктөрү көпчүлүк учурларда бири-бирине жакын бири экинчисин толуктаган терминдер, түшүнүктөр катары каралганы менен булардын бири-биринен айырмалап турган өзгөчөлүктөргө жогоруда токтолгонбуз. Атап айтканда, вербалдык эмес коммуникациянын компоненттери баарлашуу учурунда вербалдык каражаттарсыз деле колдонулушу ыктымал, ал эми паралингвистикалык каражаттар вербалдык, б.а., тилдик каражаттар аркылуу туюндурулган маалыматты коштоп, тилдик каражаттар аркылуу берилген маалыматка ар кандай кошумча маанилерди киргизет. Башкача айт-

канда, паралингвистикалык каражаттар вербалдык компонентсиз өз алдынча колдонулбайт. Алардын колдонулушуна сөзсүз, контекст, тилдик кырдаал талап кылынат. Ал эми «вербалдык эмес сүйлөшүү» кенен түшүнүк катары «вербалдык эмес коммуникация» жана «вербалдык эмес жүрүм-турум» түшүнүктөрүн камтыган кенен түшүнүк-категория катары эсептеле тургандыгы булар бири-бири менен тыгыз байланышта турган, ошондой болсо дагы бири-биринен айырмалаган түшүнүктөр экендигинен кабар берет.

«Креолизацияланган текст» түшүнүгү биринчи ирет психолингвистикалык багыттагы изилдөөлөрдө колдонула баштаган [11, 156-б.]. Мындан мурунку параграфта сөз болгондой, мындай элементтерге теледеги, радиодогу, басма сөздөгү, көчөдө илинген көрүнөктөрдөгү рекламалардагы аудио-визуалдык белгилер, рекламанын бардык түрлөрүнө мүнөздүү болгон вербалдык белгилерди киргизүүгө болот. Рекламалалык тексттердин структурасы вербалдык жана вербалдык эмес компоненттерден тураары белгилүү. Вербалдык эмес компоненттер (сүрөттөр, графикалык компоненттер: көлөм, түс, үн, композиция ж.б. элементтер слоган, ктематоним, аталыш өңдүү вербалдык компоненттер менен бирдикте келип, информативдик, экспрессивдик кызматтарды аткарат [8, 156-б.].

Креолизацияланган тексттерге окумуштуулар Ю.А.Сорокин менен Е.Ф. Тарасов тарабынан: «Фактурасы вербалдык (тилдик же кептик) жана вербалдык эмес (табигый тилден башка белгилик системаларга тиешелүү) эки гомогендүү эмес бөлүктөрдөн турган тексттер креолизацияланган тексттер деп аталат» деген аныктама берип, аларды жарым-жартылай жана толук креолизацияланган тексттерге бөлүп караган.

Жарым-жартылай жана толук креолизацияланган тексттерде вербалдык жана вербалдык эмес компоненттер, бири-бири менен мазмундук, мазмундук-композициялык жана мазмундук-тилдик деңгээлдерде байланышта турушуп, коммуникативдик кызмат аткарышат. Бирок жарым-жартылай креолизацияланган тексттерде вербалдык жана вербалдык эмес компоненттер бири-бирине карата салыштырмалуу автономдуу, көз карандысыз абалда болушса, толук креолизацияланган тексттерде аталган эки компонент бири-бири менен ажырагыс биримдикте турганда гана мазмундук бүтүндүктү камсыз кылуу менен, коммуникативдик кызмат аткаруу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушат.

Көпчүлүк рекламалык, презентациялардын, айрым учурларда публицистикалык ж.б. тексттердин өзөгүнө оюндук, ирониялык негиз орун алган. Мындай жол менен тексттин авторлору ирониянын, оюн-

дун элементтерин максаттуу пайдалануу аркылуу реципиенттин көңүлүн буруу, анын ой-жүгүртүү, психикасына, аң-сезимине эффективдүү таасир этүүнү максат кылышат. Мындай натыйжага толук жана жарым-жартылай креолизацияланган тексттер аркылуу жетишүүгө болот. Маселен, жазма рекламалык тексттерде параграфемикалык элементтерди кеңири колдонуу аркылуу эстетикалык, ирониялык, юмордук ошол эле учурда информативдик, лингвопрагматикалык максаттарга жетүүгө болот.

«Параграфемика» термини биринчи ирет Э.Хемп тарабынан колдонулуп, илимий айламага киргизилген [15, 149-б.]. «Параграфемикалык элементтер» түшүнүгү шрифтердин атайын бөлүнүп көрсөтүлүшүн (текстти жазма тамгалар менен жазуу, тамгалардын ар кандай варианттарда жазуу, ар кандай алфавиттик системалардагы тамгаларды атайын аралаштырып жазуу), тексттердин стандарттуу эмес тартипте жайгаштыруу жана пунктуациялык белгилерди адаттан тыш колдонууну (үтүрдү, суроо жана илеп белгилерин, кашаа, тырмакчаны ж.б. пунктуациялык белгилерди эрежеге ылайык колдонбоо), ар кандай символдорду тамгалар менен айкаштырып пайдаланууну (математикалык, физикалык, компьютердик символдорду акча бирдигин туюндурган ж.б. символдор) өзүнө камтыйт. Илимий адабияттарда параграфемикалык элементтер негизги үч топко, атап айтканда: 1) супраграфемикага (шрифтерди бөтөнчөлөп жазуунун механизмдери); 2) синграфемикага (пунктуациялык белгилерди өзгөчөлөп коюунун механизмдери); 3) топографемикага (тексттин синтагматикалык ыраатын өзгөртүүнүн ыкмалары) бөлүнүп каралып жүрөт.

Негиздөөчү жыйынтык катары айта кетсек, лингвовизуалдык феномен болгон креолизацияланган тексттер салттуу, маалыматтын ырааттуу кабылданышына ыңгайланып түзүлгөн вербалдык тексттердин алкагынан чыгып, көп ченемдүү (многомерный),

маалыматтын креолизацияланган мейкиндигин жараткан тексттер катары жаңы сапаттык деңгээлге көтөрүлүү менен коммуникативдик кызмат аткарышууда. Бул жагынан алганда, креолизацияланган тексттерди жогорку ылдамдык менен, ургалуу өнүгүп жаткан маалымат технологияларынан, маалыматты колдонуунун жана иштетүүнүн күн санап өсүп жаткан техникалык мүмкүнчүлүктөрүнөн улам жаралган, татаал, аргын табиятуу лингвистикалык жана паралингвистикалык кубулуш, вербалдык жана вербалдык эмес компоненттердин бир мазмундук өзөккө баш ийген модели катары түшүндүрүүгө болот.

Адабияттар:

1. Артыкова Ж.А. «Манас» эпосундагы бейвербалдык каражаттардын туюнтулуш өнүктөрү [Текст] / Артыкова Ж.: Филол. илим. канд. автореф. – Б., 2015.
2. Ботобекова А.Т. «Кыргыз ымдоо-жаңсоолору» [Текст] / Ботобекова А. – Б., 2007.– 188 б.
3. Горелов Н.Н. Невербальные компоненты коммуникации. [Текст] / Горелов Н. - М., 2009.– 104 с.
4. Крейдлин Г.Е. Невербальная семиотика: Язык тела и естественный язык [Текст] / Крейдлин Г. - М., 2002. – 592 с.
5. Колшанский Г.В. Паралингвистика [Текст]/Колшанский Г. - М., 1974. - 80 с.
6. Майорова Э.В. Структурно-когнитивный анализ рекламного текста [Текст]/ Майорова Э. - Екатеринбург, 2003.
7. Прохоров Ю.Е. Действительность. Текст. Дискурс. [Текст] / Прохоров Ю. - М., 2006.
8. Рамишвили Д.И. К природе некоторых видов выразительных движений [Текст] / Рамишвили Д. - Тбилиси, 1976.
9. Сорокин Ю.А., Тарасов Е.Ф. Теоретические и прикладные проблемы речевого общения [Текст] / Сорокин Ю., Тарасов Е. - М., 1990
10. Стернин И.А. Лексическое значение слова в речи [Текст] / Стернин И. - Воронеж, 1985.
11. Томаселло М. Истоки человеческого общения [Текст] / Томаселло М. - М., 2011. - 328 с.
12. Трейджер Дж. Невербальное сообщение [Текст] / Трейджер Дж. - М., 1958.
13. Хемп Э. Словарь американской лингвистической терминологии [Текст] / Хемп Э. - М., 1964.